

ПІЗНЬОПАЛЕОЛІТИЧНА СТОЯНКА СЕРЕДНЄ 1

Віталій КОНОПЛЯ¹, Андрій ГАВІНСЬКИЙ¹ , Войцех ПАСТЕРКЄВИЧ²

¹Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України,
вул. Винниченка, 24, 79008, м. Львів, Україна,
e-mail: andrham@ukr.net

²Жешівський університет,
вул. Монюшка, 10, 350015, м. Жешів, Польща,
e-mail: wojpas@vp.pl

Зазначено, що Українсько-польська археологічна експедиція у 2008–2010 рр. досліджувала багаточисельну пам'ятку Середнє 1, розташовану на західній околиці с. Середнє Калуського р-ну Івано-Франківської обл. в ур. Середнянська Гора на пагорбі лівого берега р. Сивки (VI тераса Дністра). Розкопками площею 1287,5 м² встановлено наявність культурно-хронологічних горизонтів фінального палеоліту, енеоліту, доби бронзи і ранньозалізного віку. Виявлено, що стратиграфічно нижній із них у вигляді сезонної стоянки свідерської культури пов'язаний із найпізнішим плейстоценовим зледенінням (Дріас III) і представлений 680 кременевими артефактами, виявленими на стику сучасного ґрунту та передлесового підґрунтя з відмітками залягання 0,35–0,4 м від денної поверхні.

Проведеними роботами зафіксовано скупчення з 257 знахідками на площі близько 1 м² у вигляді нуклеуса, пласти часто відщепових сколів, поодиноких знарядь праці й верболистого наконечника стріли, які, очевидно, були належні до наземної житлової споруди легкої конструкції.

Інвентар стоянки виготовлено із двох різновидів розтоцького конкреційного кременю турону Поділля, поширеного приблизно за 50 км на захід від найближчих верхніх течій Західного Бугу, Глиняної і Золотої Лип Ходорівського та Галицького Опілля.

Підраховано, що у складі кременевого комплексу, з урахуванням артефактів зі скупчення, наявні різні за інтенсивністю блакитно-білої патини: 14 нуклеусів призматичної, торцевої і торцево-призматичної форм з однією та переважно двома скісними ударними площадками, 240 відщепів і 104 пластини відповідно 17 і 16 типів, 182 уламки пластин, 50 знарядь праці (25 пластин і 7 відщепів із ретушню, 8 різців, 6 скребків, 3 скобелі, відбійник), 6 верболистих вістер до стріл, а також 8 сколів із підправкою сторін відокремлених заготовок і 76 типологічно невизначених уламків.

Встановлено, що кількісне співвідношення пластинчастих заготовок до відщепових у групі виробів із вторинною обробкою становить 81 % і 19 %, а індекс пластинчастості комплексу – 46 %.

Констатовано, що свідерська стоянка Середнє 1 – перша в Північному Прикарпатті, розкопана на значній площі, з чітко стратифікованим рухомим матеріалом, а її технологія обробки кременю близька до такої з інших пам'яток цієї культури Лісостепу Волині.

Ключові слова: Північне Прикарпаття, фінальний палеоліт, свідерська культура, стоянка, кременеобробне виробництво, нуклеус, пластинчасто-відщепові сколи, знаряддя праці, верболисті наконечники стріл.

Археологічне вивчення передголоценового плейстоцену (Дріас III) Північного Прикарпаття все ще залишається проблематичним. Тому кожна нова пам'ятка цього часу, особливо розкопана, збагачує джерельну базу про життєдіяльність мисливських спільнот, що заселяли терени регіону близько 11–12 тисячоліть тому. Одна з таких – стоянка Середнє 1, дослідження якої 2008 р. започаткувала спільна експедиція Інституту українознавства

ім. І. Крип'якевича НАН України, Інституту археології Жешувського університету і Польської академії мистецтв [Machnik et al., 2008, s. 333].

Тоді в ур. Середнянська Гора, західніше с. Середне Калуського р-ну Івано-Франківської обл., на задернованій території узвишшя висотою 302,8 м н. р. м., площею майже 4 га, із викидів кротовин було зібрано незначну кількість фрагментарної кераміки і виробів із кременю [Machnik et al., 2009, s. 292].

Наступного року декількома шурфами і траншеями здобуто аналогічні знахідки таких культур: свідерської, лійчастого посуду, шнурової кераміки і фракійського гальштату (Гава-Голігради). У 2010 р. завдяки розкопкам загальною площею 1287,5 м² виявлено 18 різних за призначенням нерухомих об'єктів ранньозалізного віку та знайдено 775 екземплярів рухомого матеріалу, абсолютна більшість із яких представлена кременевими артефактами фінального палеоліту [Machnik et al., 2010, s. 320–321; Ситник та ін., 2010, с. 59; Гавінський, 2011; Гавінський, Пастеркевіч, Принада, 2011].

Геоморфологічно пам'ятка Середне 1 належить до Передкарпатського передового прогину і займає розлогий пагорб (VI тераса Дністра) лівого берега р. Сивки в місці впадіння в неї потічка Болохівка [Havinskyj, Pasterkiewicz, 2014, s. 325]. Це узвишшя розміром 150×350 м із висотою 45–50 м над рівнем заплави простягається по лінії північний захід – південний схід із незначним пониженням до неї і має в північній частині округле за формою підвищення з плоскою вершиною. Зі сходу, заходу і півдня схили пагорба стрімкі, а з південно-західної сторони його оконтурює широка річкова долина.

Стратиграфічний розріз розкопаної ділянки характеризують такі горизонти: до глибини 0,07 м від сучасного рівня поверхні залягає дернове покриття, під ним, до позначки 0,3–0,35 м, – шар темно-сірого опідзоленого ґрунту, який переходить у сіро-жовте підґрунтя товщиною 0,1–0,15 м, що перекиває материкові відклади лесу. За всі роки обстежень на ній виявлено 680 знахідок із кременю свідерської культури, які просторово локалізувалися у прошарку товщиною 0,5–0,7 м на стику ґрунту та підґрунтя, і лише окремі з них зафіксовані на відмітках – 0,2–0,3 м та 0,45–0,5 м.

Із повідомлень дослідників пам'ятки Середне 1 дізнаємося, що в розкопі 1 вдалося натрапити на скупчення артефактів у кількості близько 245 екз., яке здебільша містило відщепи різної величини, а також пластинчасті сколи і нуклеус, що залягали на площі до 1 м². Загалом, речовий комплекс фінального палеоліту цієї стоянки складався з листоподібних наконечників стріл, нуклеусів, пластин і знарядь праці, переважно різців [Havinskyj, Pasterkiewicz, 2014, s. 341–342]. Про інші, здобуті під час розкопків вироби, взагалі не йшлося. Це, власне, і зумовило необхідність повторного та всестороннього його аналізу з метою в'яснення петрографічного, техніко-технологічного та типолого-функційного аспектів інвентаря.

Мешканці стоянки для продукування виробів використовували кремій, який у класифікації кременевої сировини заходу України названий розтоцьким, як один із чотирьох видів подільського типу, поширеного у висококарбонатних вапняках турону Подільської височини [Конопля, 1998, с. 153]. Такий ґатунок у вигляді овальних та округлих конкрецій довжиною до 10 см, рідше – до 15 см, залягає в басейнах витоків Західного Бугу, Гнилої і Золотої Лип, що територіально входять до Ходорівського Опілля, а також Галицького, геоморфологічних частин Розтоцької області розвитку силіцитів Львівсько-Люблінського прогину [Сеньковський, 1977, с. 51–52].

У цих вапнякових породах вміст карбонату кальцію значно нижчий, ніж в інших місцях існування турону Волино-Поділля. У їхньому складі присутня домішка глинистого матеріалу, що призвела до появи кальцит-халцедонових і кварц-халцедонових конкрецій, які мають здебільша від світло-сірого до чорного забарвлення з цятково-плямистою текстурою [Сеньковський, 1977, с. 51–52].

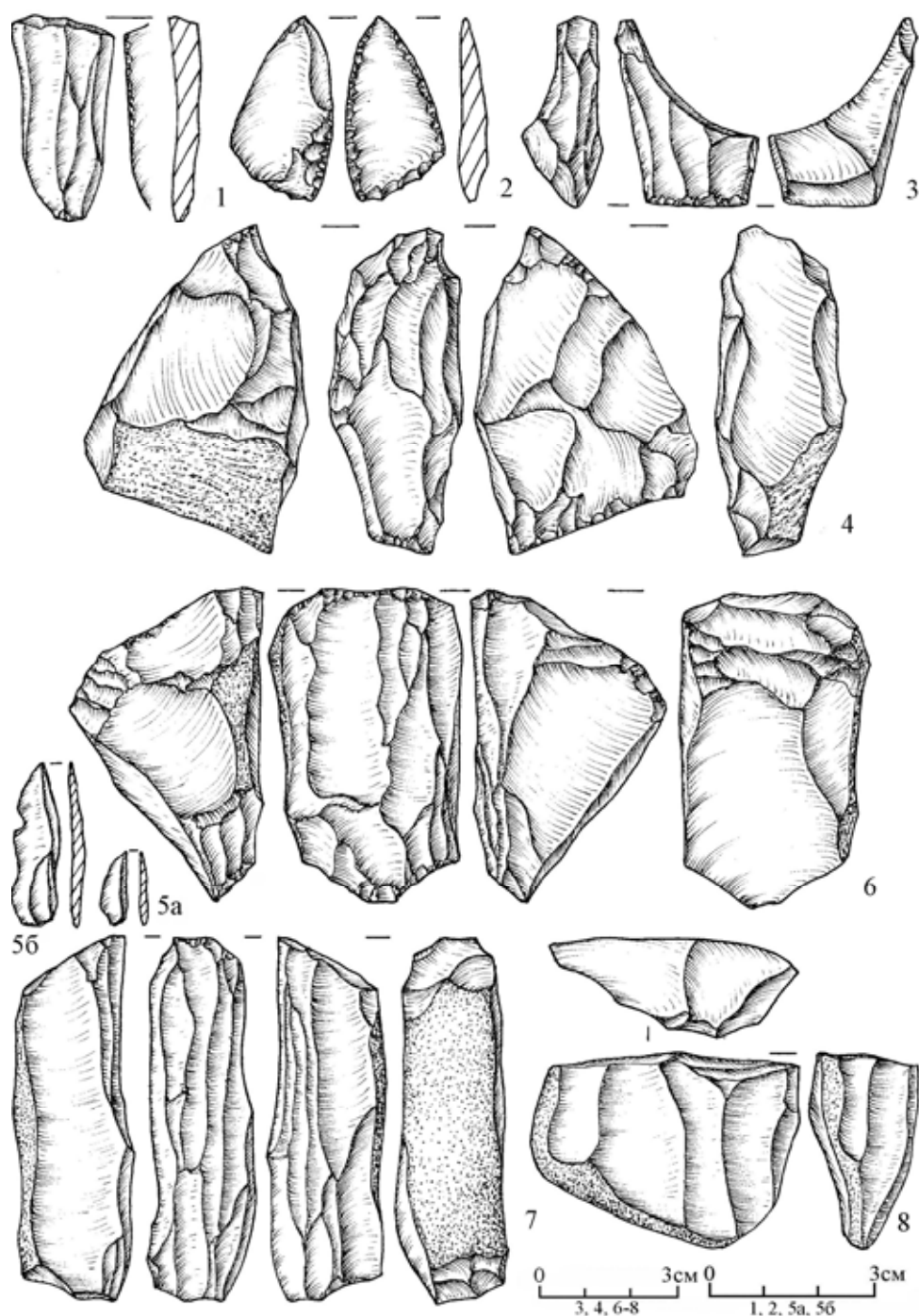

Рис. 1. Середне 1. Вироби з кременю. Складанка із двох пластин: 5a і 5б
 Fig. 1. Seredne 1. Flint artefacts. Remontage from two blades 5a і 5b

Кремень стоянки Середне 1 візуально розділений на два різновиди. Перший із них, темно-сірого й чорного (кількісно переважає) кольорів інколи має малопомітні білі цятки або дещо темніші плямки. Зовнішня кірка напівпрозорих сколів світло-сіро-жовта, гладенька на дотик.

Забарвлення другого, майже непрозорого у сколах, різновиду більш строкате. Йому притаманні різні за відтінками кольори: від світло- до темно-сірого, густо насичені майже

білими цятками й аморфними плямками довільної величини. Кірка на знахідках із нього шерехата на дотик і має переважно нерівну рельєфну поверхню аналогічного кольору, покриту мікроставпками та мікроставками.

На артефактах із цих різновидів сировини є блакитно-біла патина: ледь помітна, неінтенсивна й інтенсивна. Частина знахідок непатинована. На ці розбіжності щодо зовнішнього стану виробів могли вплинути як хімічний склад кременю, так і кислотні чинники ґрунту, що їх оточував.

Крім петрографічного опису рухомого матеріалу, було здійснено типологічну класифікацію його складових: нуклеусів, пластинчасто-відщепових сколів, знарядь праць і предметів полювання, а також видів ретуші, використаної для обробки двох останніх.

Також проведено обмір усіх знахідок за довжиною, шириною і товщиною, сумарні показники більшості яких за типами (відщепи, пластини й уламки пластин) відображені в наведених далі таблицях.

Типологічний аналіз нуклеусів і виробів із вторинною обробкою здійснено за наявними критеріями їхнього поділу, які розробили попередні дослідники Свідеру. Натомість класифікація відщепів і пластин, яка все ще залишається незробленою в повному обсязі, проведена за вперше застосованими її принципами при розгляді кременевого комплексу свідерської стоянки Ярославичі-Берег на Рівненщині [Білас, Конопля, 2017, с. 265–268].

У складі 240 відщепів зі стоянки Середне 1 виокремлено 17 типів із відповідними найменуваннями, позначеними, крім того, римською нумерацією: первинні (I), взаємопоперечно-первинні (II), взаємопоперечні із залишком кірки (III), взаємопоперечні (IV), взаємопоперечно-поздовжні із залишком кірки (V), взаємопоперечно-поздовжні (VI), поперечно-первинні (VII), поперечні із залишком кірки (VIII), поперечні (IX), поперечно-поздовжні із залишком кірки (X), поперечно-поздовжні (XI), поздовжньо-первинні (XII), поздовжні із залишком кірки (XIII), поздовжні (XIV), біпоздовжньо-первинні (XV), поперечно-біпоздовжні (XVI) і біпоздовжні (XVII).

Розміри типів цих сколів за класами вимірів довжини і ширини (інтервали поділу 5 мм), а також товщини (інтервал поділу 1 мм) наведено відповідно в таблицях № 1–3*.

Серед 104 пластин виділено 16 типів: первинні (I), взаємопоперечно-первинні (II), взаємопоперечні із залишком кірки (III), взаємопоперечні (IV), взаємопоперечно-поздовжні із залишком кірки (V), взаємопоперечно-поздовжні (VI), поперечно-поздовжні із залишком кірки (VII), поперечно-поздовжні (VIII), поздовжньо-первинні (IX), поздовжні із залишком кірки (X), поздовжні (XI), поперечно-біпоздовжні із залишком кірки (XII), поперечно-біпоздовжні (XIII), біпоздовжньо-первинні (XIV), біпоздовжні із залишком кірки (XV) і біпоздовжні (XVI).

В уламковому стані знайдено 182 екземпляри пластин 12 типів, зокрема первинних, взаємопоперечних із залишком кірки, взаємопоперечно-поздовжніх із залишком кірки, поперечно-поздовжніх із залишком кірки, поперечно-поздовжніх, поздовжньо-первинних, поздовжніх із залишком кірки, поздовжніх, поперечно-біпоздовжніх, біпоздовжніх із залишком кірки та біпоздовжніх, які представляють нижні, середні й верхні частини, що позначені відповідно літерами «а», «б» та «в».

Розміри цих двох груп артефактів за класами вимірів і показників товщини наведено в таблицях № 4–9.

Усесторонній аналіз кременевого комплексу стоянки Середне 1 доцільно здійснити роздільно, тобто розглянути окремо знахідки зі скупчення та сукупно (без них) з усієї розкопаної площі.

* В аналогічний спосіб опрацьовано пластини та їхні уламки.

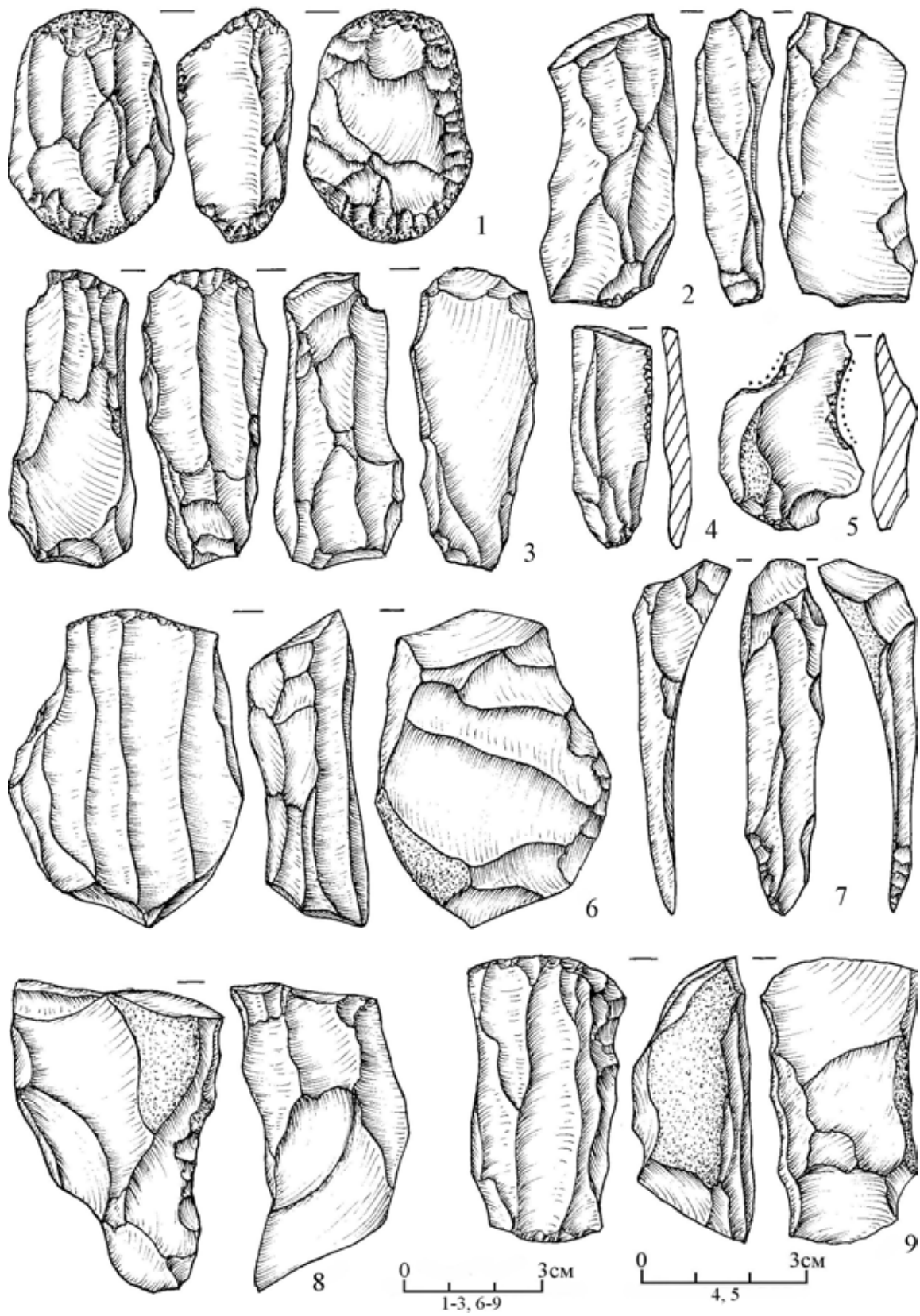

Рис. 2. Середне 1. Вироби з кременю

Fig. 2. Seredne 1. Flint artefacts

У скупченні виявлено 257 виробів, 149 екземплярів із яких виготовлено з першого різновиду розтоцького кременю, а 108 – із другого. Пати́на на 56 із них відсутня, натомість на 64 – ледь помітна, на 93 – неінтенсивна, а на 44 – інтенсивна.

Збірку репрезентують:

Двоплощадковий призматичний нуклеус зі скісним (кути нахилу близько 60°), нефасеткованими ударними площадками, тильна сторона якого сплюснена скісно-прямим відокремленням сколів і має частково вцілілу кірку. На одному з бічних країв простежено негативи від поперечної підправи. Висота знахідки становить 70 мм, ширина – 52 мм, товщина 23 мм (рис. 2, б).

У складі 118 відщепів присутні такі типи: первинні (I) – 9 екз., взаємопоперечно-первинний (II), взаємопоперечні (IV) – 3 екз., поперечно-первинний (VII), поперечні (IX) – 4 екз., поперечно-поздовжні із залишком кірки (X) – 6 екз., поперечно-поздовжні (XI) – 12 екз. (4 з ударних площадок нуклеусів), поздовжньо-первинні (XII) – 21 екз., поздовжні із залишком кірки (XIII) – 4 екз. і поздовжні (XIV) – 57 екз. (9 з ударних площадок).

Серед 52 пластин наявні: взаємопоперечна (IV), 2 взаємопоперечно-поздовжні із залишком кірки (V), взаємопоперечно-поздовжня (VI), 6 поздовжньо-первинних (IX), 4 поздовжні із залишком кірки (X), 32 поздовжні (XI), поперечно-біпоздовжня із залишком кірки (XII), біпоздовжньо-первинна (XIV) і 4 біпоздовжні (XVI).

Уламки пластин – 66 екз. характеризують такі частини: середня (Iб) первинної; 3 нижні (VIIа) поперечно-поздовжні із залишком кірки; 4 нижні (VIIIа) і верхня (VIIIв) поперечно-поздовжні; 6 нижніх (IXа), середня (IXб) і 4 верхні (IXв) поздовжньо-первинні; нижня (Xа) і 2 верхні (Xв) поздовжні із залишком кірки та 21 нижня (XIа), 5 середніх (XIб) і 17 верхніх (XIв) поздовжніх.

Також знайдено 14 уламків і типологічно невизначених пластинчасто-віщепових сколів, із-поміж яких 1 різцевий.

Групу ретушованих виробів представляють:

Верболисте вістря стріли на біпоздовжній пластині з відбитим кінчиком – 72×17×5 мм. Бічні краї недостатньо сформованою черешка оброблено зі спинки дрібно-і середньофасетковою лускоподібною ретушшю, а черевце – аналогічною, у поєднанні з крупнофасетковою, нанесеною суцільно та взаємонаправлено, зі сплюсненням ударного горбика (рис. 5, 20).

Бічний різець на взаємопоперечно-поздовжній пластині – 48×24×13 мм (рис. 6, 7).

Однобічно ретушований поздовжньо-первинний з окремим негативом від поперечного сколювання відщеп (ретуш мікрозубчаста, часткова, з обох площин) – 40×33×6 мм (рис. 6, 3).

Однобічно ретушована нижня частина поздовжньої пластини (ретуш дрібнофасеткова лускоподібна, часткова, зі спинки) – 45×21×7 мм (рис. 4, 2).

Поперечно-первинний відщеп із ретушованим скісно-прямим кінцем (ретуш дрібнофасеткова лускоподібна, з черевця) – 33×19×6 мм (рис. 5, 1).

Верхня частина взаємопоперечно-поздовжньої пластини з ретушованими скісно-прямим кінцем (ретуш дрібнофасеткова лускоподібна, зі спинки) і бічними краями (ретуш мікрозубчаста, зі спинки, на лівій крайці часткова, на правій – суцільна) – 42×21×9 мм (рис. 3, 6).

Колекція решти артефактів із розкопаної частини стоянки Середнє 1 нараховує 423 екз., серед яких 282 із першого різновиду згаданого кременю та 141 – із другого, крім того, з-поміж них 73 без пати́ни, 86 із ледь помітною, 175 із неінтенсивною і 89 з інтенсивною патиною.

Нуклеуси характеризують 2 одноплощадкові екземпляри. В одного майже пряма ударна площадка поперечно фасеткована, бічний край має залишки кірки, а тильна сторона – суцільний негатив від поперечного сколювання – 36×48×22 мм (рис. 1, 8). В іншого, розміром 70×47×34 мм, на помірно скісній площадці наявні три поздовжні негативи від підправки. Його бічні краї з частково уцілілою кіркою підправлено взаємопоперечно-біпоздовжнім сколюванням.

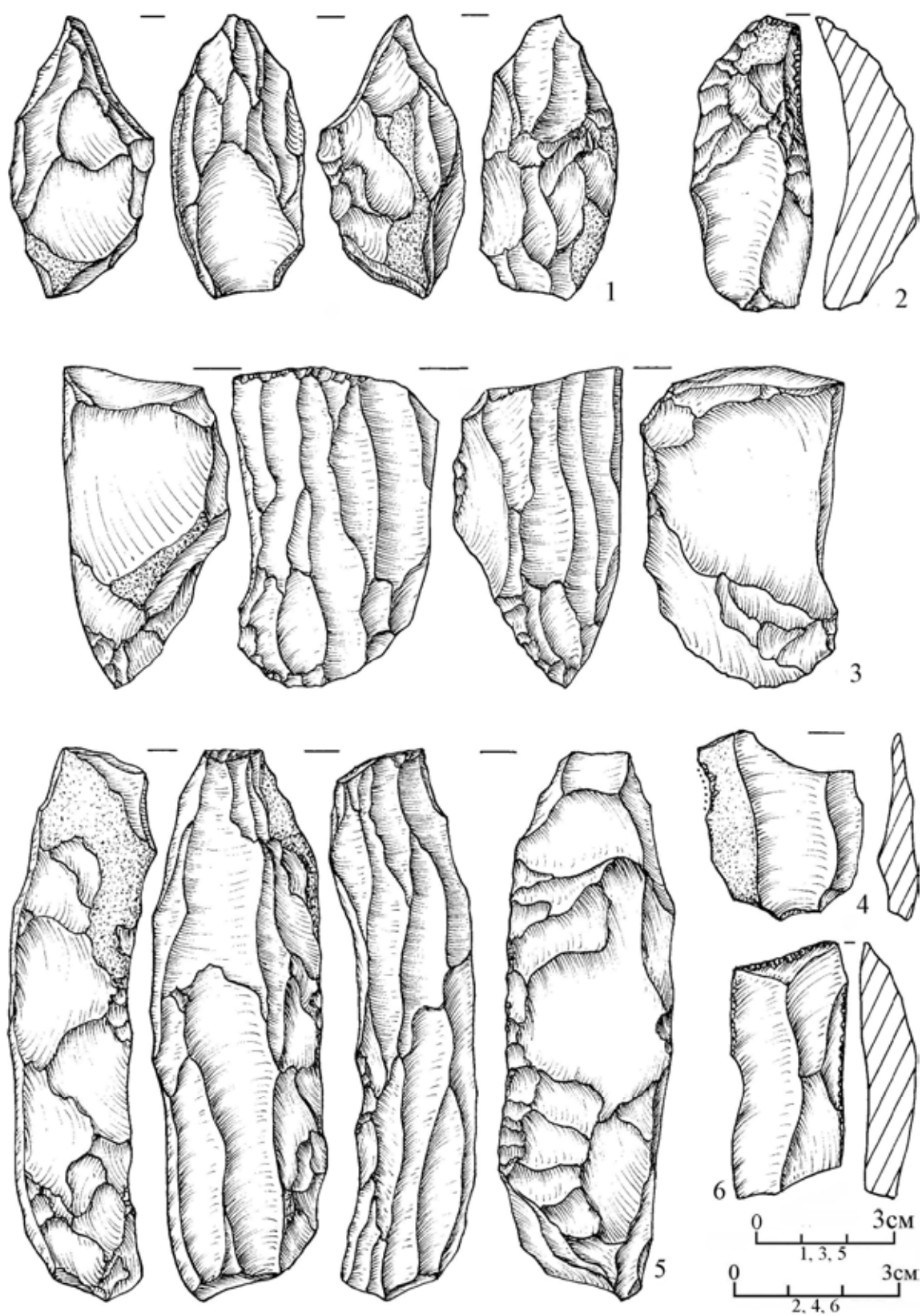

Рис. 3. Середнє 1. Вироби з кременю
Fig. 3. Seredne 1. Flint artefacts

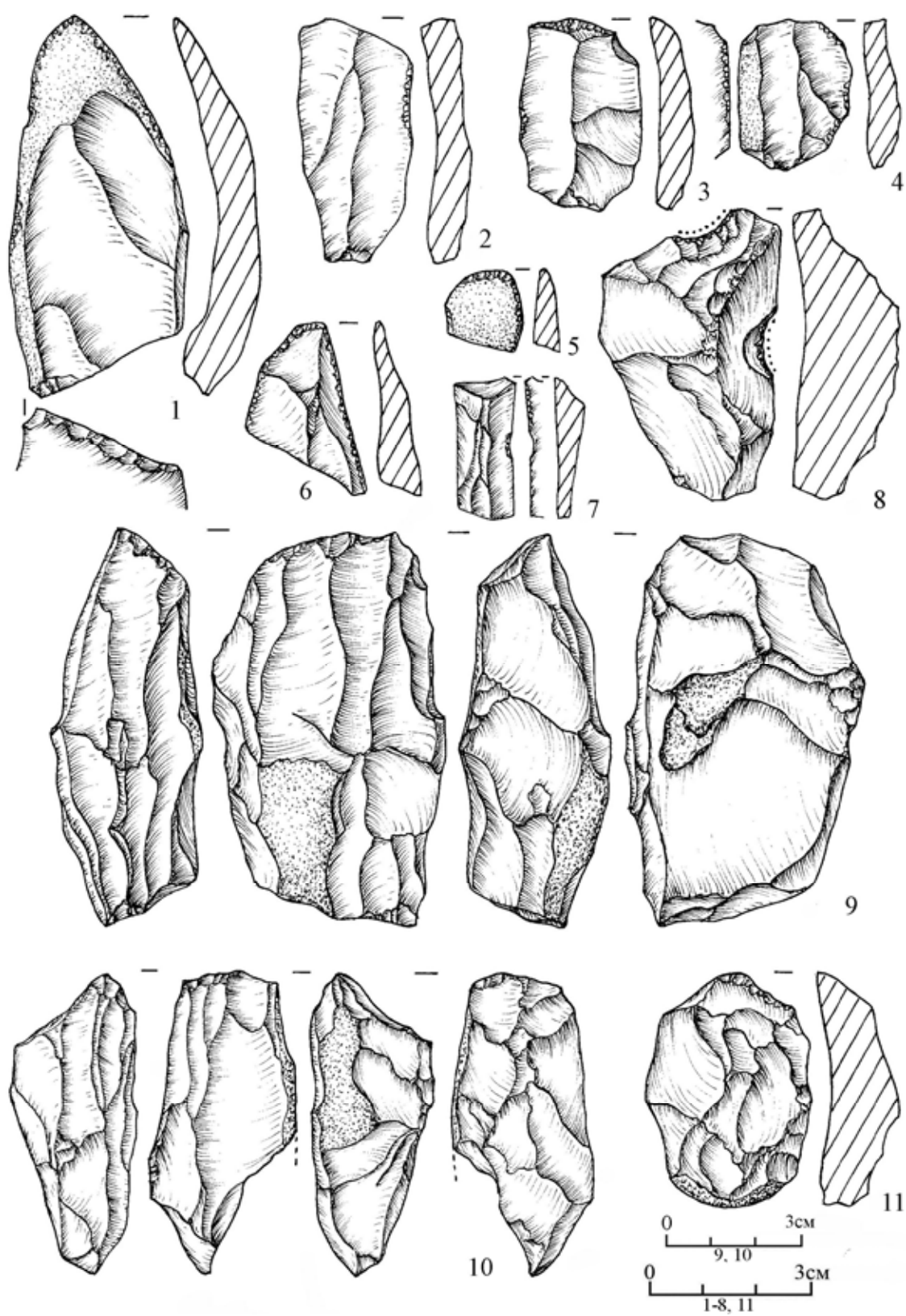

Рис. 4. Середне 1. Вироби з кременю
Fig. 4. Seredne 1. Flint artefacts

Доповнюють цю групу виробів 11 нуклеусів із двома протилежно-скісними ударними площадками, представленими трьома такими типами.

Два призматичні екземпляри мають нефасетковані ударні площадки. У першого з них кути нахилу становлять близько 60°, тильна сторона з поперечною підправкою, а на одному з бічних країв є залишки кірки (рис. 2, 9). Ударні площадки другого артефакту нахилені під кутом 45° (умовно верхня) і 75° (нижня). Його тильна сторона покрита взаємопоперечними, бічні краї з частково уцілілою кіркою – поперечними негативами від сколювання (рис. 3, 1).

Розміри цих знахідок – 65×33×26 мм і 63×30×32 мм відповідно.

Торцеві – 2 екз. В одного, з поздовжньофасеткованими площадками (кути нахилу 70° і 80°), бічні сторони оброблено поперечно-поздовжнім відокремленням сколів, на одній із яких частково вціліла кірка з інтенсивним полиском від дії льодовика, а тильна площина має суцільно-поздовжній негатив від первинного розколювання конкреції – 72×29×48 мм (рис. 1, 4).

В іншого – ударна площадка з кутом нахилу 60° покрита негативами від поперечної підправки, протилежна, з нахилом 50° – поздовжніми. Бічні краї (один із залишком кірки) оброблено біпоздовжнім, тильна сторона – поперечно-біпоздовжнім сколюванням – 70×41×42 мм (рис. 1, 6).

Призматично-торцеві – 7 екз. (площина відокремлення заготовок охоплює близько ¾ окружності нуклеуса). За морфологічними ознаками вони різняться між собою. Перший із них (83×23×25 мм) має площадки з кутами нахилу 70° і 60°, підправленими відповідно двома й чотирма поздовжніми сколюваннями. Тильна площина в нього покрита кіркою (рис. 1, 7).

Площадки у другого (66×28×17 мм) за виглядом суцільно-поздовжні, з кутами нахилу 80° і 75°. Його поперечний перетин близький до трикутного (рис. 2, 2).

Площадки третього виробу (66×27×29 мм), із кутами нахилу 60° і 80°, мають одну і дві поздовжні фасетки та суцільний негатив аналогічного напрямку від первинного розколювання на тильній стороні (рис. 2, 3).

У четвертого нуклеуса (72×45×37 мм) покриття площадок (70° і 60°) однофасетково-поздовжнє. Тильна площина підправлена поперечно, а бічні краї із залишком кірки – взаємопоперечно (рис. 3, 3).

Наступний виріб (123×38×28 мм) з аналогічними за обробкою площадками (75° і 65°) має взаємопоперечні негативи від сколювання на тильній і бічній сторонах. Остання – з частково уцілілою кіркою (рис. 3, 5).

В іншого нуклеуса (89×50×34 мм) із поздовжньо- і поперечнофасеткованими площадками (кути нахилу 60° і 70°) на ширшій площині відокремлення пластинчастих заготовок залишилися рештки кірки з інтенсивним полиском, причина появи якого вказана вище. Тильна сторона із взаємопоперечними негативами від сколювання має каверну з вапняковим покриттям, що утворилася у процесі формування конкреції (рис. 4, 9).

Сьомий, дещо пошкоджений, екземпляр (70×31×27 мм), з одним і двома поздовжніми негативами від підправки площадок із кутами нахилу 60° і 75°, має на тильній стороні макрофасетки від взаємопоперечної, на бічних – від поперечної обробки, на яких, окрім того, вціліла кірка (рис. 4, 10).

З цією групою артефактів пов'язані масивні сколи з частково вцілілими скісними площадками, відокремленими внаслідок їх поздовжнього сколювання, зокрема поперечно-первинний – 50×56×21 мм і поперечно-біпоздовжній із залишком кірки – 78×19×14 мм (рис. 2, 7), а також уламок типологічно невизначеного нуклеуса з поздовжніми негативами на площині відокремлення заготовок і поперечно-біпоздовжніми – на тильній стороні – 41×27×17 мм (рис. 1, 3).

П'ять знахідок представлено сколами від підправки площини відокремлення заготовок, а саме: поперечно-поздовжній із залишком кірки – 49×67×17 мм, 2 поперечно-поздовжні –

68×52×20 мм і 63×55×21 мм, поперечно-біпоздовжній із залишком кірки – 71×39×18 мм та біпоздовжній – 82×47×15 мм.

У складі 122 відщепів наявні екземпляри 17 типів: 3 первинні (I), 2 взаємопоперечно-первинні (II), 2 взаємопоперечні із залишками кірки (III), 3 взаємопоперечні (IV), 2 взаємопоперечно-поздовжні із залишком кірки (V), 3 взаємопоперечно-поздовжні (VI), 11 поперечно-первинних (VII), поперечний із залишком кірки (VIII), 10 поперечних (IX), 14 поперечно-поздовжніх із залишком кірки (X), 13 поперечно-поздовжніх (XI), 18 поздовжньо-первинних (XII), 5 поздовжніх із залишком кірки (XIII), 28 поздовжніх (XIV), біпоздовжньо-первинний (XV), поперечно-біпоздовжній (XVI) і 5 біпоздовжніх (XVII).

3-поміж них 15 знахідок сколото з ударних площадок нуклеусів: 2 – IX, 4 – XI і 9 – XIV типу.

Серед 52 пластин виокремлено 13 типів: первинну (I), взаємопоперечно-первинну (II), 4 взаємопоперечні із залишком кірки (III), взаємопоперечну (IV), 3 поперечно-поздовжні із залишком кірки (VII), 6 поперечно-поздовжніх (VIII), 3 поздовжньо-первинні (IX), 2 поздовжні із залишком кірки (X), 22 поздовжні (XI), поперечно-біпоздовжню (XIII), біпоздовжню із залишком кірки (XV) і 6 біпоздовжніх (XVI).

Уламки пластин – 116 екз. репрезентують такі частини: нижня взаємопоперечної із залишком кірки (IIIa); верхня взаємопоперечно-поздовжньої із залишком кірки (Vв); 6 нижніх (VIIIa), середня (VIIIб) і 4 верхні (VIIIв) поперечно-поздовжніх; 6 нижніх (IXa), 2 середні (IXб) і верхня (IXв) поздовжньо-первинних; середня (Xб) і 4 верхні (Xв) поздовжні із залишком кірки; 30 нижніх (XIa), 22 середні (XIб) і 17 верхніх (XIв) поздовжні; верхня (XIIIв) поперечно-біпоздовжня; нижня (XIVa), 2 середні (XIVб) і верхня (XIVв) біпоздовжньо-первинних; 2 середні (XVб) і верхня (XVв) біпоздовжні із залишком кірки та 4 нижні (XVIa), середня (XVIб) і 7 верхніх (XVIв) біпоздовжніх.

Кількісно доповнюють ці артефакти уламки 62 типологічно невстановлених пластинчасто-відщепових сколів, серед яких – різцевий.

В асортименті виробів господарського призначення є предмети полювання та знаряддя праці. Перші з них репрезентують вістря стрілі і близькі до них за функцією знахідки.

Два наконечники, які спродуковано на біпоздовжніх пластинах, віднесено до типу верболистих із нечітко ввігнутими краями черешка. Ударні горбики сплющено нанесенням взаємопоперечно направленої дрібно-, середньо- і крупнофасеткової ретуші. Верхній кінець більшого за розміром екземпляру (76×12×7 мм) оброблено зі спинки подібними (дрібно- і середньофасетковими) її різновидами (рис. 5, 19), а в меншого, з відбитим кінчиком (55×13×3 мм), один із бічних країв черешка підправлено зі спинки частково нанесеною дрібнофасетковою лускоподібною ретушшю (рис. 5, 22).

Типологічно близький до них уламок вістря на нижній частині аналогічного сколу (36×10×3 мм) зі сплющенофасеткованим ударним горбиком і бічним краєм черешка, обробленим зі спинки дрібнофасетковою лускоподібною ретушшю (рис. 5, 11).

Два наконечники атипові. Про умовне використання таких предметів полювання свідерцями повідомляє Л. Залізник [Залізник, 1989, с. 73].

Один із них виготовлено на поперечно-поздовжній пластині (47×13×5 мм), бічні краї якої та ударний горбик (не повністю) підправлено з черевця дрібно- і середньофасетковою лускоподібною ретушшю. На цій площині частковим нанесенням аналогічної певною мірою усунуто потовщення поздовжнього профілю сколу з метою покращення польоту стріли (рис. 5, 12).

Для іншого виробу використано біпоздовжню пластину (49×17×4 мм), кінчик якої оброблено зі спинки частково нанесеною мікрофасетковою лускоподібною ретушшю, а один із бічних країв основи й ударний горбик – аналогічною, дрібно- і середньофасетковою, напівкрутою, з черевця (рис. 5, 17).

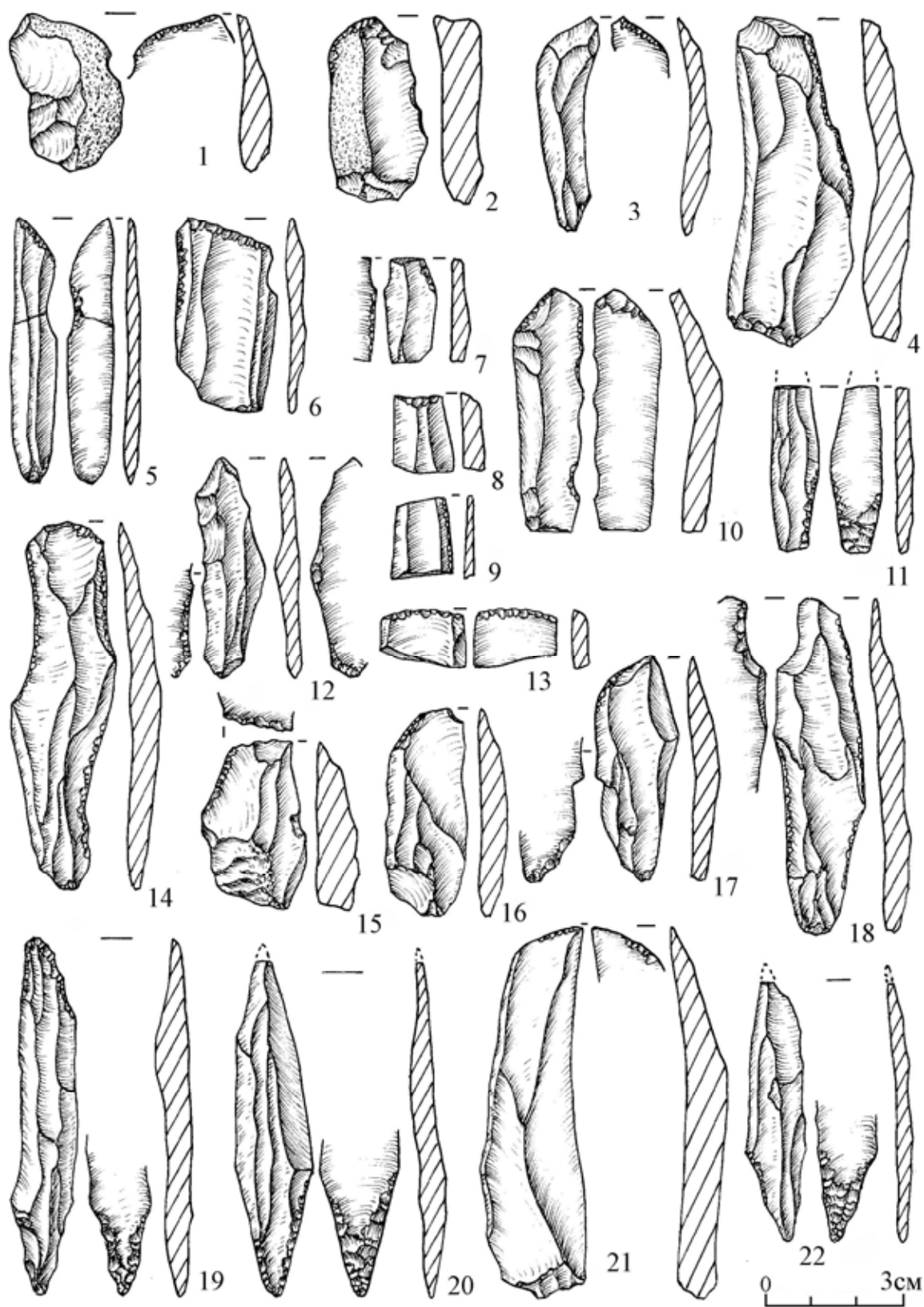

Рис. 5. Середнє 1. Вироби з кременю

Fig. 5. Seredne 1. Flint artefacts

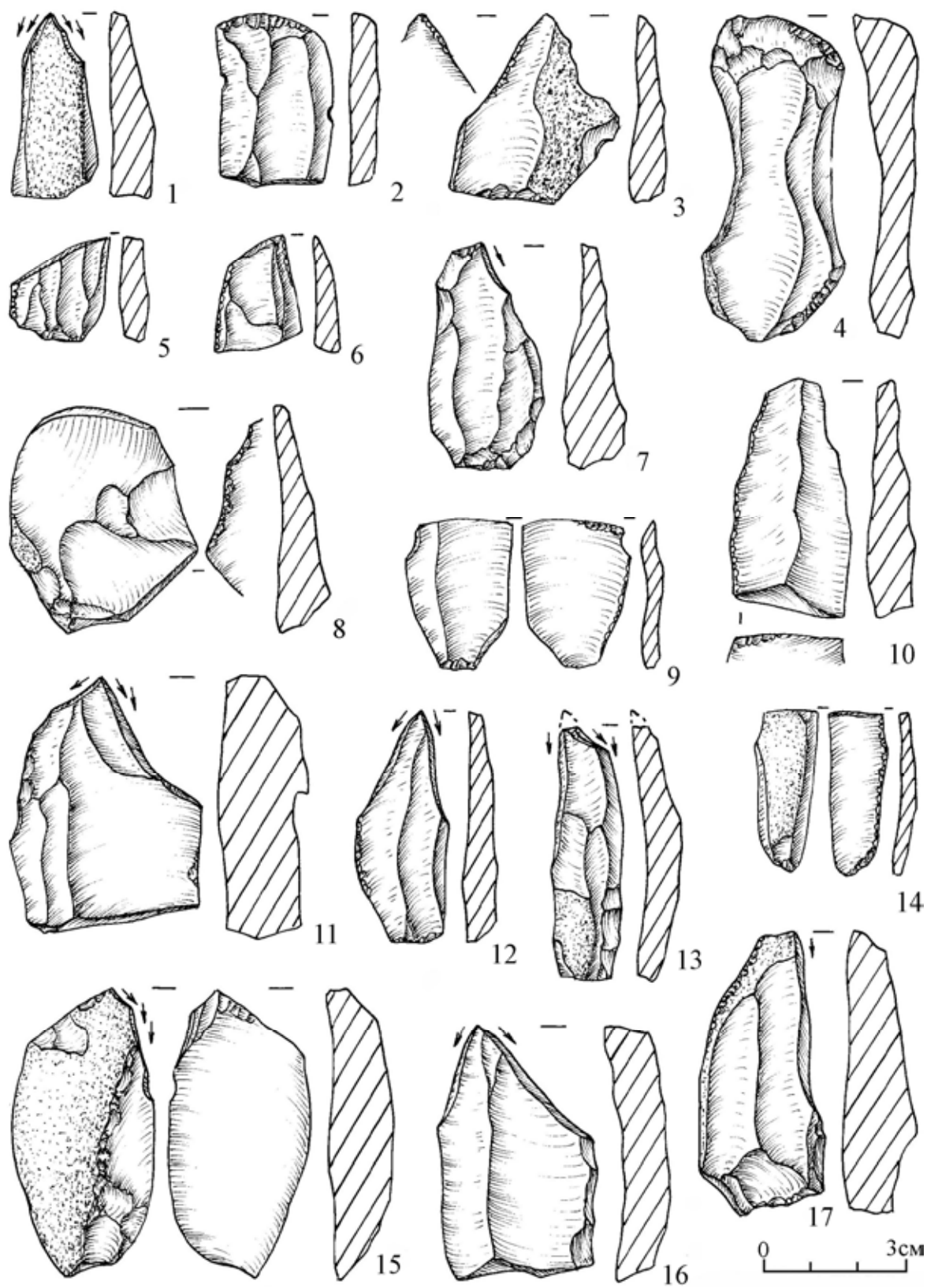

Рис. 6. Середнє 1. Вироби з кременю
Fig. 6. Sereдне 1. Flint artefacts

Виробничий інвентар характеризують:

Протилежно-кінцевий відбійник на зужитому призматичному нуклеусі із двома скісними площадками, біпоздовжніми негативами на стороні відокремлення заготовок і взаємонаправленими – на тильній пластині (52×37×25 мм) (рис. 2, 1).

Скребок – безз.: із похилими лезами на однобічно ретушованих первинному (ретуш дрібнофасеткова лускоподібна, суцільна, зі спинки) – 14×15×5 мм (рис. 4, 5) і взаємопоперечно-поздовжньому (ретуш аналогічна, часткова, зі спинки) – 35×23×5 мм (рис. 4, 3) відщепак; із напівкрутими лезами на верхній частині біпоздовжньої пластини – 36×24×6 мм (рис. 6, 2) і на однобічно ретушованій поперечно-поздовжній пластині (ретуш дрібно- і середньофасеткова лускоподібна, часткова, зі спинки) – 68×29×10 мм (рис. 6, 4) та з крутими лезами на взаємопоперечному із залишком кірки – 44×30×13 мм (рис. 4, 11) і взаємопоперечно-поздовжньому із залишком кірки – 37×20×9 мм (рис. 5, 2).

Умовно до них зараховано артефакт на однобічно ретушованому взаємопоперечно-поздовжньому із залишком кірки відщепі (ретуш дрібнофасеткова лускоподібна, з черевця, нанесена напівкруто) – 46×39×10 мм, дугоподібний верхній кінець якого з крутим профілем сформовано відокремленням поперечного сколу (рис. 6, 8).

Різці – 7 екз.: кутовий на однобічно ретушованій поздовжній із залишком кірки пластині (ретуш дрібно фасеткова лускоподібна, часткова, зі спинки) – 58×26×15 мм (рис. 6, 17); бічний на поперечно-поздовжній із залишком кірки пластині – 60×29×13 мм (рис. 6, 15) та серединні: на однобічно ретушованій нижній частині поздовжньої пластини (ретуш мікрозубчаста, зі спинки) – 48×19×6 мм (рис. 6, 12), на середніх частинах поздовжньої – 52×31×10 мм (рис. 6, 16) і поздовжньо-первинної – 39×17×9 мм (рис. 6, 1) та верхніх – біпоздовжньої із залишком кірки – 54×15×7 мм (рис. 6, 13) і біпоздовжньої – 54×39×19 мм (рис. 6, 11).

Однобічно ретушовані пластини: поперечно-поздовжня (ретуш мікрозубчаста, часткова, зі спинки) – 66×23×8 мм і поздовжня (ретуш мікрофасеткова лускоподібна, часткова, зі спинки) – 44×18×5 мм (рис. 5, 16).

Однобічно ретушовані частини пластин: нижні поздовжньо-первинної (ретуш дрібнофасеткова лускоподібна, суцільна, з черевця) – 33×11×3 мм (рис. 6, 14) і 3 поздовжні, розмірами 25×19×6 мм, із ретушшю мікрофасетковою лускоподібною, суцільною, зі спинки (рис. 6, 5), розмірами 41×14×4 мм із ретушшю аналогічною, частковою, зі спинки (рис. 2, 4) і 37×19×5 мм із ретушшю мікрозубчастою, суцільною, з черевця (рис. 1, 11); середня поздовжньої (ретуш дрібнофасеткова лускоподібна, суцільна, зі спинки) – 14×12×2 мм (рис. 5, 9) та верхня поперечно-поздовжньої (ретуш мікрофасеткова лускоподібна, часткова, з обох площин) – 27×11×5 мм (рис. 4, 7).

Двобічно ретушована біпоздовжня пластина (ретуш на лівій крайці мікрозубчаста, часткова, зі спинки і середньофасеткова лускоподібна, часткова, з черевця, у поєднанні з різцевим сколом, а на правій – мікрозубчаста, суцільна, зі спинки) – 71×17×6 мм (рис. 5, 18).

Двобічно ретушовані частини пластин: нижня поздовжньо-первинної (ретуш дрібнофасеткова лускоподібна, на лівій крайці суцільна, з черевця, на правій – переривчаста, зі спинки) – 28×21×5 мм (рис. 4, 4); середня поздовжньої (ретуш мікрофасеткова лускоподібна, часткова, на лівій крайці з черевця, на правій – зі спинки) – 21×10×4 мм (рис. 5, 7) і верхня аналогічної (ретуш мікрозубчаста, зі спинки, на лівій крайці суцільна, на правій – часткова) – 23×17×5 мм (рис. 6, 6).

Пластини з ретушованими скісно-прямими кінцями: взаємопоперечно-поздовжня (ретуш дрібнофасеткова лускоподібна, суцільна, з черевця) – 43×11×4 мм (рис. 5, 3), поперечно-поздовжня (ретуш часткова, на спинці мікрозубчаста, на черевці дрібно- і середньофасеткова лускоподібна) – 80×22×9 мм (рис. 5, 21) та подібна, із відламанною основою (ретуш лускоподібна, на спинці – дрібнофасеткова, на черевці – така ж, у поєднанні з крупнофасетковою), у якій на лівій крайці наявна ретушована виїмка – 49×14×6 мм (рис. 5, 10).

Поперечно-біпоздовжня із залишком кірки пластина з ретушованими скісно-прямим кінцем (ретуш мікрофасеткова лускоподібна) і бічним краєм (ретуш дрібнофасеткова лускоподібна, часткова, зі спинки) – 53×22×14 мм (рис. 3, 2).

Поздовжня пластина з ретушованими скісно-прямим кінцем (ретуш мікрофасеткова лускоподібна, зі спинки) і виїмкою (ретуш аналогічна, з черевця) на правій крайці – 55×9×3 мм (рис. 5, 5).

Поздовжньо-первинна пластина з ретушованим стрільчастим кінцем і бічними краями (ретуш дрібнозубчаста, часткова, зі спинки), скісно-пряма, основа якої підправлена з черевця суцільно нанесеною крупнофасетковою лускоподібною ретушшю – 70×33×9 мм (рис. 4, 1).

Біпоздовжня пластина з ретушованими верхнім дугоподібним кінцем (ретуш мікрофасеткова лускоподібна, часткова) і бічними краями (ретуш мікрозубчаста, на лівій крайці часткова, на правій – переривчаста) – 79×21×6 мм (рис. 5, 14).

Частини пластин із ретушованими прямими поперечними кінцями: середня поздовжньої (ретуш дрібно- і середньофасеткова лускоподібна, зі спинки) – 17×12×4 мм (рис. 5, 8) та верхня поперечно-поздовжньої (ретуш дрібнофасеткова лускоподібна, з обох площин) – 11×17×3 мм (рис. 5, 13).

Верхня частина біпоздовжньої пластини з ретушованими скісно-прямим поперечним кінцем і бічними краями (ретуш дрібнофасеткова лускоподібна, суцільна, зі спинки) – 33×19×7 мм (рис. 4, 6).

Аналогічна знахідка з ретушованими нижнім поперечним кінцем (ретуш дрібнофасеткова лускоподібна, часткова, з черевця) і бічним краєм (ретуш мікрозубчаста, суцільна, зі спинки) – 47×24×9 мм (рис. 6, 10).

Поперечно-біпоздовжній відщеп із ретушованими скісно-прямим кінцем (ретуш крупнозубчаста, з черевця) і бічним краєм (ретуш дрібнофасеткова лускоподібна, часткова, зі спинки) – 37×22×9 мм (рис. 5, 15).

Поздовжній відщеп із ретушованими скісно-прямим кінцем (ретуш дрібнофасеткова лускоподібна, часткова, з черевця) і бічним краєм (ретуш мікрозубчаста, суцільна, з черевця) – 31×21×6 мм (рис. 6, 9). Скобель: одновиймковий на поздовжньо-первинному відщепі – 34×28×6 мм (рис. 3, 4) і двовиймкові на взаємопоперечному сколі з частково вцілілою ударною площадкою із двома негативами від поздовжньої підправки – 54×33×16 мм (рис. 4, 8) та на поздовжньому із залишком кірки відщепі – 37×26×6 мм (рис. 2, 5).

Окремішню позицію в асортименті артефактів цієї збірки займає поперечно-поздовжній відщеп із ретушованими стрільчастим кінцем і бічними краями (ретуш дрібно- та середньофасеткова лускоподібна, часткова, зі спинки та суцільна з черевця), скісно-пряму основу якого оброблено з нижньої площини крупно зубчастою ретушшю – 34×18×4 мм (рис. 1, 2). За обрисом виріб подібний до трикутника з тупим кутом, а за призначенням може вважатися наконечником стріли. Такі предмети полювання не притаманні свідерській культурі з огляду на відсутність аналогів і, крім того, мало характерні за формою до більш пізніх, що використовували в енеоліті та ранньому періоді доби бронзи. Наразі ця знахідка дискусійна щодо функційного призначення, яку треба умовно зарахувати до кременевого комплексу стоянки як гостроконечник.

Обумовлений аналіз артефактів стоянки Середне I дає підставу зробити кілька висновків. Життєдіяльність її мешканців відбувалася в останньому з похолодань плейстоцену – Дріасі III, що існував від 8900 до 8100 рр. до н. е., і проходила в контактній зоні між сосново-березовими лісами та степом. Головним об'єктом полювання тоді був північний олень [Зализняк, 1989, с. 111–114].

Стратиграфічним спостереженням розкопаної частини пам'ятки виявлено залягання абсолютної більшості кременевих знахідок фінального палеоліту на стику орного ґрунту і підґрунтя в межах відміток 0,35–0,4 м від рівня денної поверхні.

Таблиця 1

Кількісні показники довжини відщепів за класами промірів¹

№	Тип	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	76-80	К-сть
		1	4	1	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	
1	I	-	-	1	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	3
		-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	II	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2
3	III	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2
4	IV	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	3
		-	-	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	3
5	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2
6	VI	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	3
7	VII	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
		-	-	-	4	1	2	1	1	-	-	-	-	-	2	-	11
8	VIII	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
9	IX	-	-	-	-	-	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	4
		-	-	1	4	2	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	10
10	X	-	-	1	1	2	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	6
		-	-	3	-	1	1	-	1	2	2	1	2	-	1	-	14
11	XI	-	1	2	2	-	1	2	1	1	1	-	1	-	-	-	12
		-	-	2	3	3	2	-	-	2	1	-	-	-	-	-	13
12	XII	-	4	3	1	3	2	4	-	3	-	-	1	-	-	-	21
		-	1	-	4	3	2	2	1	2	2	-	1	-	-	-	18
13	XIII	-	2	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	4
		-	-	-	-	1	3	-	-	-	-	1	-	-	-	-	5
14	XIV	5	18	13	5	5	2	4	3	1	-	1	-	-	-	-	57
		-	-	3	12	3	2	1	1	3	1	2	-	-	-	-	28
15	XV	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
16	XVI	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
17	XVII	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	1	1	1	1	-	1	-	-	-	-	5
Разом:		6	29	24	12	13	6	10	6	5	2	2	2	-	1	-	118
		-	1	10	28	15	21	8	7	10	7	5	5	1	3	1	122
Всього:		6	30	34	40	28	27	18	13	15	9	7	7	1	4	1	240

¹ Тут і далі: у чисельнику – кількісні показники артефактів зі скупчення, у знаменнику – всіх інших з розкопаної площі стоянки Середнє 1.

Таблиця 2

Кількісні показники ширини відщепів за класами промірів

№	Тип	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	76-80	К-сть	
1	I	-	5	-	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	9	
		-	1	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
2	II	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	
		-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	2	
3	III	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
4	IV	-	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	3
		-	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	3
5	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	2
6	VI	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		-	-	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
7	VII	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
		-	-	-	3	3	1	2	1	-	-	1	-	-	-	-	-	11
8	VIII	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
9	IX	-	-	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
		-	-	-	6	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	10
10	X	-	2	-	2	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
		-	-	3	-	-	3	3	1	1	-	2	-	-	1	-	-	14
11	XI	-	1	-	2	4	-	2	1	-	1	-	1	-	-	-	-	12
		-	2	1	3	2	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13
12	XII	-	2	4	5	5	-	2	2	1	-	-	-	-	-	-	-	21
		-	-	4	3	1	5	3	-	-	-	1	-	-	-	-	1	18
13	XIII	-	1	-	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	4
		-	-	-	1	1	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	5
14	XIV	4	15	17	9	5	2	3	1	-	-	-	1	-	-	-	-	57
		-	3	5	7	6	3	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	28
15	XV	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
16	XVI	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
17	XVII	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		-	-	-	-	2	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Разом:		4	26	22	21	19	6	10	5	2	1	-	1	-	-	-	-	118
		-	6	15	25	19	19	19	9	2	1	4	-	1	2	1	1	122
Всього:		4	32	37	46	38	25	29	14	4	2	4	1	1	2	1	240	

Таблиця 3

Кількісні показники товщина відщепів

№	Тип	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	16	17	20	22	К-сть	
1	I	3	1	2	1	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	9	
		1	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
2	II	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	
		-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2
3	III	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	2
4	IV	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	3
		-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
5	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
6	VI	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		-	-	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
7	VII	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	
		-	1	1	2	1	2	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-	1	-	11
8	VIII	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
9	IX	-	1	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	
		-	1	4	1	1	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10
10	X	-	-	3	1	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	6	
		1	-	-	1	1	1	1	1	1	2	1	1	2	-	-	1	-	14	
11	XI	-	-	1	1	3	1	1	2	1	2	-	-	-	-	-	-	-	12	
		-	1	2	1	6	-	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	13
12	XII	1	2	4	5	5	-	1	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	21	
		-	1	4	1	2	1	2	2	2	2	1	-	-	1	-	1	-	-	18
13	XIII	-	-	2	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	
		-	-	-	2	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
14	XIV	14	26	7	1	7	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	57	
		-	7	5	6	3	1	2	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	28
15	XV	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
16	XVI	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
17	XVII	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		-	-	-	-	1	1	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
Разом:		18	30	20	10	18	2	7	4	5	3	-	1	-	-	-	-	-	118	
		2	11	17	15	19	8	12	7	11	6	3	2	4	1	1	2	1	122	
Всього:		20	41	37	25	37	10	19	11	16	9	3	3	4	1	1	2	1	240	

Таблиця 4

Кількісні показники довжини пластин за класами промірів

№	Тип	10-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	86-90	101-105	141-145	К-сть
1	I	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
2	II	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	III	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	-	-
4	IV	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
5	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6	VI	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7	VII	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-
8	VIII	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	1	1	-	2	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-
9	IX	-	-	1	3	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10	X	-	-	-	-	-	1	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
11	XI	2	4	5	-	5	4	6	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	32
		1	-	1	3	6	3	4	-	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-
12	XII	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13	XIII	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	XIV	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
15	XV	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
16	XVI	-	-	-	-	-	-	1	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	1	-	1	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	1
Разом:		2	4	6	3	7	5	10	3	4	5	2	1	-	-	-	-	-	52
		1	-	2	4	10	5	5	3	4	5	1	2	3	2	2	1	1	52
Всього:		3	4	8	7	17	10	15	6	8	10	3	3	3	2	2	1	1	104

Таблиця 5

Кількісні показники ширини пластин за класами промірів

№	Тип	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	41-45	46-50	К-сть
1	I	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
2	II	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
3	III	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	1	-	1	1	-	1	-	4
4	IV	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
		-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
5	V	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2
		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6	VI	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7	VII	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	1	-	-	1	1	-	-	3
8	VIII	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	1	3	-	2	-	-	-	-	6
9	IX	-	2	3	1	-	-	-	-	-	6
		-	1	-	2	-	-	-	-	-	3
10	X	-	1	-	-	1	1	1	-	-	4
		-	-	1	-	-	1	-	-	-	2
11	XI	2	13	7	9	1	-	-	-	-	32
		2	3	8	4	4	1	-	-	-	22
12	XII	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13	XIII	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
14	XIV	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
		-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
15	XV	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
16	XVI	-	-	2	2	-	-	-	-	-	4
		-	-	1	3	1	-	-	-	1	6
Разом:		2	16	14	13	3	3	1	-	-	52
		2	5	16	9	11	5	2	1	1	52
Всього:		4	21	30	22	14	8	3	1	1	104

Таблиця 6

Кількісні показники товщина пластин

№	Тип	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	13	14	18	19	К-сть
1	I	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
2	II	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
3	III	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	1	1	-	-
4	IV	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
5	V	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6	VI	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7	VII	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
8	VIII	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	1	-	3	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-
9	IX	-	2	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10	X	-	1	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11	XI	4	7	10	5	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		1	5	4	4	4	1	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-
12	XII	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13	XIII	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	XIV	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
15	XV	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
16	XVI	-	1	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	2	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Разом:		4	11	15	7	5	5	1	1	2	-	1	-	-	-	-	52
		1	8	5	8	9	4	3	3	1	4	2	1	1	1	1	52
Всього:		5	19	20	15	14	9	4	4	3	4	3	1	1	1	1	104

Подібна вертикальна локалізація рухомого матеріалу притаманна розкопанім стоянкам свідерської культури, розміщеним на лесових товщах, зокрема в Малих Дорогостаях [Конопля, 1978, с. 333; 1980, с. 286; Конопля, Никольченко, 1979, с. 343] і Ярославичах [Білас, Конопля,

2019, с. 264; Конопля, 1980, с. 286; Конопля, Никольченко, 1979, с. 343] Дубенського р-ну Рівненщини.

Планіграфічно артефакти траплялися більш-менш рівномірно на дослідженій площі, за винятком скупчення площею близько 1 м², на долю якого припадає майже 38 % знахідок від загальної кількості артефактів комплексу. Подібне явище відмічено на стоянці Ярославичі-Берег, де знайдено 114 екз. (всього – 399), представлених 2 нуклеусами, 37 пластинчастими сколами та 75 відщепами [Білас, Конопля, 2019, с. 264].

Свідерці пам'ятки Середнє 1 використовували два різновиди розтоцького кременю турону кращої і гіршої якості з незначною кількісною перевагою першого, які поширені в субмеридіальному напрямку по лінії Галич–Ходорів. Можливі місця їхнього відбору розташовані на відстані до 50 км на північний захід від стоянки і з огляду на рухливість тогочасних мисливців доставлявся до неї без особливих труднощів. При цьому бралися перевідкладені льодовиком конкреції середньої величини, на що вказують знахідки окремих артефактів із своєрідним полиском на поверхнях.

Для порівняння інвентаря стоянки Середнє 1 з іншими, подібними до нього, використано низку аспектів кременеобробного виробництва свідерської культури, які Л. Залізник розглянув в узагальній праці з фінального палеоліту Українського Полісся [Залізник, 1989, с. 70–73]. Так, згідно з його інформацією, розмір зрарядь праці та предметів полювання залежав передовсім від величини використаної сировини. Основним типом нуклеусів були двоплощадкові з біпоздовжнім відокремленням заготовок на сторонах сколювання, що мали скісні ударні площадки й поперечно оброблені тильні площини. Початкову форму цих виробів характеризував гребенеподібний виступ від взаємопоперечної підправки конкрецій, із першочергового зняття якого у вигляді ребристого сколу розпочинався процес їхнього подальшого розколювання.

Свідерській культурі властива розвинута пластинчаста техніка. Відокремлені з нуклеусів, здебільша двоплощадкових, пластини за морфологічним виглядом нагадують пізньопалеолітичні з неправильним (аморфним) обрисом бічних країв. Подальше її покращення призвело до появи більш досконалих у технічному плані нуклеусів – олівце- та конусоподібних.

Пластинчастий індекс кременевих комплексів свідерської культури залежать від кількісного співвідношення пластин і відщепів, на рівень якого впливало розташування пам'ятки від місць добування сировини.

Характерне для кременярства цієї спільноти – передовсім порядкове місце різців, скребків і наконечників стріл в асортименті виробів із вторинною обробкою. Останні з них вважаються найбільш культуровизначальними на пам'ятках Свідеру.

Із врахуванням сказаного маємо достатньо підстав для оцінки кременевого комплексу стоянки Середнє 1.

Надійним індикатором для пізнання техніки обробки сировини стала типологічна класифікація відщепово-пластинчастих сколів. Морфологічно розділені на 17 типів, відщепи достовірно розкрили всі етапи розщеплення доставлених на пам'ятку конкрецій. Це стосується насамперед знахідок I–III типів, кількість яких у цій групі інвентаря становлять 60 %, і за цим показником близька до таких із пам'ятки Малі Дорогостаї I, розміщеної поряд із покладами кременю. За довжиною відщепи переважно вкладаються у другий–дев'ятий класи промірів (6–45 мм), а за шириною – у другий–восьмий (6–40 мм). Кількісно переважають сколи товщиною 3–9 мм.

Розглянуті відщепи 13 типів практично безпосередньо стосуються формування нуклеусів, пов'язаних більше з обробкою їх бічних і тильних площин, менше – сторін сколювання заготовок. Останні представлені 14 екз.: 2 одноплощадковими призматичними, із прямою і помірно скісною площадками, та 12 двоплощадковими, зі скісними площадками з кутами нахилу від 45° (1) до 80° (3), з кількісною перевагою у 60° та 70°–75° (по 8).

Таблиця 7

Кількісні показники довжини уламків (частин) пластин за класами промірів

№	Частини типів	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		31-	36-	41-	46-	51-	56-	61-	71-	К-сть	
1	Iб	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
2	IIIa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
3	Vb	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	VIIa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	3	-
5	VIIIa	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3	1	-	-	2	2	1	-	-	-	-	4	6
6	VIIIб	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
7	VIIIв	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4
8	IXa	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2	2	-	-	1	1	1	-	-	-	-	6	6
9	IXб	-	-	-	1	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2
10	IXв	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	4	1
11	Xa	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
12	Xб	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
13	Xв	-	-	-	-	1	-	-	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	4
14	XIa	-	-	4	-	6	3	4	8	3	9	1	7	-	1	1	1	-	-	1	-	21	30
15	XIб	1	-	-	-	1	6	-	5	1	7	-	3	1	-	-	-	1	-	-	-	5	22
16	XIв	2	-	6	2	1	3	1	5	2	3	2	1	1	1	2	2	-	-	-	-	17	17
17	XIIв													1									1
18	XIVa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
19	XIVб	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
20	XIVв	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
21	XVб	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
22	XVв	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
23	XVIa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	4
24	XVIб	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
25	XVIв	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	7
Разом:		3	10	3	9	12	6	23	14	34	7	20	4	9	4	6	7	3	1	2	1	66	116
Всього:		3	13	21	29	48	27	13	10	3	1	2	1	1	2	1	1	1	2	1	1	182	

Типологічно вони віднесені до 3-х призматичних, 3-х торцевих і 7-ми призматично-торцевих висотою від 63 мм до 123 мм (здебільша 65–70 мм) із біпоздовжніми сторонами відокремлення заготовок. Їхні ударні площадки підправлено відокремленням 28 відщепів: IX – 2 екз., IX – 8 екз. і XIV – 18 екз. типів розмірами 10–15×18–56×2–12 мм.

Максимальна величина сколотих із нуклеусів типів пластин така: у I – 90×31×10 мм, у II – 55×22×8 мм, у III – 87×42×18 мм, у IV – 103×30×11 мм, у V – 64×27×11 мм, у VI – 42×13×3 мм, у VII – 77×30×6 мм, у VIII – 79×25×13 мм, у IX – 64×28×10 мм, у X – 65×31×5 мм, у XI – 64×28×10 мм, у XII – 70×25×9 мм, у XIII – 30×12×4 мм, у XIV – 67×25×10 мм, у XV – 59×22×11 мм та у XVI – 142×49×19 мм, із тим, що цій пластині передую екземпляр розміром 72×23×5 мм.

Таблиця 8

Кількісні показники ширина уламків (частин) пластин за класами промірів

№	Частини типів	0-5		6-10		11-15		16-20		21-25		26-30		31-35		К-сть	
1	Iб	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-
2	IIIa	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
3	VB	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
4	VIIa	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-	-	-	3	-
5	VIIIa	-	-	-	-	2	5	-	1	2	-	-	-	-	-	4	6
6	VIIIб	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	1
7	VIIIв	-	-	-	1	-	2	1	1	-	-	-	-	-	-	1	4
8	IXa	-	-	1	1	-	2	2	2	3	-	-	1	-	-	6	6
9	IXб	-	-	-	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	1	2
10	IXв	-	-	2	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	4	1
11	Xa	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
12	Xб	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
13	Xв	-	-	1	-	1	2	-	2	-	-	-	-	-	-	2	4
14	XIa	1	-	9	8	6	8	3	12	1	1	1	-	-	1	21	30
15	XIб	-	-	1	7	1	12	3	3	-	-	-	-	-	-	5	22
16	XIв	2	-	7	7	6	8	-	2	2	-	-	-	-	-	17	17
17	XIIIв	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
18	XIVa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
19	XIVб	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	2
20	XIVв	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
21	XVб	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
22	XVв	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
23	XVIa	-	-	-	1	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	4
24	XVIб	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
25	XVIв	-	-	-	-	1	-	2	-	4	-	-	-	-	-	-	7
Разом:		3	-	21	26	19	49	10	35	10	4	3	1	-	1	66	116
Всього:		3		47		68		45		14		4		1		182	

Серед них 12 знахідок мають аморфні обриси (близько 12% від загальної кількості), представлені II, IV, VII і XIV (по 1) та X і XI (по 4) типами.

За довжиною (21–60 мм) домінують пластини третього–десятого класів промірів – 81 екз. (майже 77% від загальної кількості цих сколів), за шириною (6–20 мм) – II–IV – 73 екз. (70%), а за товщиною (2–5 мм) – 68 екз. (65%), в основному IX–XI типів – 55 екз.

Сторони відокремлення на нуклеусах до початку отримання заготовок спеціально не обробляли, про що свідчать 83 пластини I (1), IX (9), X (6), XI (54), XIV (2), XV (1) і XVI (10) типів. Решта знахідок за іншими типами – 21 екз. сколота з бічних, попередньо фасеткованих площин ядрищ.

Основними типами нуклеусів на стоянці Середнє 1 були торцеві й торцево-призматичні з біпоздовжнім відокремленням пластин, для продукування яких використовували якісну сировину у вигляді середніх та, спорадично, крупних за величиною конкрецій. Їхня підготовка до розщеплення відзначалася технічною старанністю. Кут нахилу більшої частини ударних площадок у межах 60°–75° давали можливість отримувати пластинчасті заготовки зустрічного (взаємонаправленого) сколювання переважно із застосуванням техніки відтиску, унаслідок чого здебільша здобували відносно тонкі (до 5 мм), неширокі (до 25 мм), із паралельною огранкою екземпляри довжиною переважно до 60 мм. Надалі вони ставали чи не єдиними напівфабрикатами для продукування наконечників стріл.

Особливу увагу у процесі розщеплення нуклеусів приділяли сторонам відокремлення, які, щоб отримати сколи із прямим поздовжнім профілем, мали бути майже або повністю плоскими. Цьому значною мірою сприяло сколювання мікропластинок довжиною до 40 мм, шириною до 10 мм і товщиною до 3 мм, які практично не використовували як заготовки. Ними є знахідки XI типу, які в цій послідовності представлені 47 екз. першого–шостого класів профілів, 25 – першого–другого та 24 – з товщиною 1–2 мм.

Їхній кількісний показник щодо всіх пластин кременевого комплексу стоянки становить 47 % та 24 % відповідно (для 2 останніх). Наглядно цей аспект техніки розколювання нуклеусів розкривають дві поздовжні мікропластинки розмірами 13×5×1 мм (рис. 1, 5а) та 30×6×2 мм (рис. 1, 5б), знайдені у вигляді складанки. Загалом технологія обробки кременю на стоянці Середнє 1 близька до такої із інших пам'яток свідерської культури [Білас, Конопля, 2019, с. 265–268; Зализняк, 1989, с. 70–71; Конопля, Грибович, 1995, с. 33–37; Ступак, 1999, с. 18–21; 2017, с. 6–7].

Чільну позицію в асортименті виробів господарського призначення – 50 екз. займають ретушовані пластини – 10 екз., їхні уламки – 15 екз. і відщепи – 7 екз. Кількісно поступаються їм різці – 8 екз. і кінцеві скребки – 6 екз. Ще менше скобелів – 3 екз., і лише 1 відбійник.

Предмети полювання репрезентують 6 наконечників стріл.

Заготовками до попередньо обумовлених артефактів стали: зужитий двоплощадковий нуклеус; 19 пластин: 2 – VI, 1 – VII, 3 – VIII, по 1 – IX, X і XII, 4 – XI та 6 – XVI типу; 20 уламків пластин: 1 – VI, 2 – VIII, 3 – IX, 8 – XI, 1 – XVI і 5 – XVI типу, а також 13 відщепів: I, III, IV, VI, VII, XI, XIII, XIV і XVI (по 1 екз.) та V і XII (по 2 екз.) типів.

У господарстві свідерців стоянки Середнє 1, без сумніву, використовувалися неретушовані пластини, зокрема їхні уламки. Щодо останніх, то найпридатнішими, беручи до уваги розміри таких із вторинною обробкою, могли бути сколи четвертого–десятого класів предметів, особливо XI типу. Уламки меншої або більшої довжини практичного застосування не мали.

Важливий технологічний показник свідерської індустрії – ретуш, видовий склад якої, за винятком наконечників стріл, дослідники цієї культури не аналізують. Варто зауважити, що у кременеобробному виробництві стоянки Середнє 1 застосовувалися два види ретуші: лускоподібна і зубчаста з її мікро-, дрібно-, середньо- і крупнофасетковим варіантами. Наносилася вона здебільша зі сторони спинок артефактів, переважно частково або суцільно.

Кількісне співвідношення пластинчастих напівфабрикатів до відщепових у складі знарядь праці становить 72 % і 28 % відповідно, а із залученням предметів полювання ці показники для всього ретушованого інвентаря дорівнюють 81 % і 19 %.

Для визначення пластинчастості кременевого комплексу стоянки Середнє 1 використано реальний індекс пластин, який апробував В. Ситливий при розгляді палеолітичних індустрій [Ситливий, 1984, с. 3–4]. Однак на ній, як і на всіх інших свідерської культури, його треба вважати наближено-реальним, адже він, по-перше, не враховує кількості сколів, об'єктивно втрачених на полюванні, а по-друге тих, що стали заготовками виробів із вторинною обробкою.

Таблиця 9

Кількісні показники товщини уламків (частин) пластин

№	Частини типів	Кількісні показники товщини уламків (частин) пластин													К-сть							
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	12										
1	Iб	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-					
2	IIIa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1					
3	Vb	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1					
4	VIIa	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	3	-					
5	VIIIa	-	-	2	-	1	2	1	1	1	1	1	-	-	-	4	6					
6	VIIIб	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1					
7	VIIIв	-	-	-	-	3	-	1	-	-	-	-	1	-	-	1	4					
8	IXa	-	-	-	1	2	3	2	1	-	-	2	-	-	1	6	6					
9	IXб	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2					
10	IXв	-	1	-	1	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	4	1					
11	Xa	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-					
12	Xб	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1					
13	Xв	-	1	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2	4					
14	XIa	3	1	7	9	1	7	2	-	1	2	1	1	-	-	21	30					
15	XIб	-	2	5	1	9	1	5	-	2	1	-	-	-	-	5	22					
16	XIв	7	2	5	4	7	1	2	-	-	-	-	-	1	-	17	17					
17	XIIIб	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1					
18	XIVa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1					
19	XIVб	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	2					
20	XIVв	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1					
21	XVб	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2					
22	XVв	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1					
23	XVIa	-	-	-	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4					
24	XVIб	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1					
25	XVIв	-	-	-	2	-	2	-	2	-	1	-	-	-	-	-	7					
Разом:		10	3	16	20	15	35	10	30	8	10	3	8	2	1	3	1	2	-	1	66	116
Всього:		13	36	50	40	18	11	4	4	3	2	2	1	3	2	1	1	182				

Отже, індекс пластинчастості стоянки Середнє 1 виведено зі сумарно наявних пластин – 104 екз., їхніх нижніх частин – 83 екз. та відповідно з ретушшю – 19 екз. і без неї – 8 екз., а також 13 ретушованих і 240 необроблених відщепів, загалом – 467 екз., що становить 46 %. На цей відносно високий показник безперечно вплинула згадана технологічна група мікропластинок.

Свідерська стоянка Середнє 1 стала першою в Північному Прикарпатті, розкопаною на значній площі, з чітко стратифікованим рухомих матеріалом на стику сучасного ґрунту з передлесовим підґрунтям. Вона, спільно з дослідженнями на Волині аналогічних пам'яток Лісостепу, дала можливість розширити ареал Свідеру заходу України, який територіально визначив Л. Залізник на півдні і сході горами та лесовими підвищеннями, а на півночі – незаселеними, прильодовиковими просторами [Залізник, 1989, с. 160]. Ця стоянка поки залишається найвіддаленішою на південний захід від нього.

Виявлене скупчення кременевих артефактів, до складу якого входили окремі вироби господарського призначення, опосередковано вказує на ймовірне існування довкола нього наземної житлової споруди типу куреня, де проживала окрема сім'я.

Мешканці стоянки використовували якісну сировину туринського походження, розміщену на відносно недалекій відстані від місця проживання, де, очевидно, здійснювався селекційний відбір конкрецій із денної поверхні за формою і розмірами. На пам'ятці відбувалися всі технологічні етапи їхньої обробки: починаючи від первинного розколювання і закінчуючи перетворенням пластинчасто-відщепових сколів на знаряддя праці та предмети полювання.

Для глибшого пізнання, крім необробного виробництва стоянки, були візуально проаналізовані петрографічні властивості сировини і детально обстежені артефакти на предмет відсутності або наявності патини з певною градацією її інтенсивності.

Крім них, застосовано більш конкретний підхід до типологічної і функційної оцінки інвентаря, особливо при розгляді сторін відокремлення заготовок, а також здійснено всеохопний і точний обмір усіх знахідок, розміри яких відображено у відповідних таблицях за класами промірів і товщини.

ЛІТЕРАТУРА

Білас, Н., Конопля, В. (2019). Стоянка свідерської культури Ярославичі-Берег. *Старий Луцьк*, XV, 264–278.

Гавінський, А. (2011). Багатошарове поселення Середнє на Івано-Франківщині. *Археологічні дослідження в Україні 2010*, 71–72.

Гавінський, А., Пастеркевич, В., Принада, І. (2011). Розкопки багатошарового поселення Середнє на Івано-Франківщині. *Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Інформаційний бюлетень*, 58–60.

Залізник, Л. Л. (1989). *Охотники на северного оленя Украинского Полесья эпохи финального палеолита*, Київ.

Конопля, В. М. (1978). Работы в Млиновском районе. *Археологические открытия 1977 года*, 333–334.

Конопля, В. М. (1980). Исследование поселений у сел Ярославичи и Малые Дорогостай. *Археологические открытия 1979 года*, 286–287.

Конопля, В. (1998). Класифікація крем'яної сировини заходу України. *Наукові записки. Львівський історичний музей*, VII, 139–157.

Конопля, В. М., Грибович Р. Т. (1995). Пам'ятка свідерської культури Лютка II. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*, 6, 32–47.

Конопля, В. М., Никольченко, Ю. М. (1979). Работы Ровенского отряда. *Археологические открытия 1978 года*, 343–344.

Сеньковський, Ю. Н. (1977). *Литогенез кремнистых толиц юго-запада СССР*. Київ.

Ситливий, В. І. (1984). До методики визначення рівня пластинчастості палеолітичних індустрій. *Археологія*, 48, 1–7.

Ситник, О., Гавінський, А., Махнік, Я., Пастеркевич, В. (2010). Дослідження поселень первісних пастухів IV–III тисячоліття до нашої ери. *Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України в 2009 році. Інформаційний бюлетень*, 57–60.

Ступак, Ю. В. (1999). Технології розщеплення кременю свідерської культури Українського Полісся за аналізом нуклеусів. *Vita Antiqua*, 2, 18–24.

Ступак, Ю. В. (2017). Технології розщеплення кременю фінального-палеолітичних і мезолітичних культур Українського Полісся. *Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук*, Київ.

Havinskyj, A., Pasterkiewicz, W. (2014). Wyniki archeologicznych badań wykopaliskowych przeprowadzonych na wielokulturowych stanowiskach w Protesach, rej. Żydacziw oraz w Dowźce i w Serednem, rej. Kałusz. *Środowisko naturalne i człowiek nad Górnym Dniestrem – rejon Kotliny Halicko-Bukaczowskiej w pradziejach i wczesnym średniowieczu*, 313–346.

Machnik, J., Pawliw, D., Pasterkiewicz, W., Pelisiak, A., Petehyrycz, W. (2008). Archeologiczna prospekcja terenowa nad górnym Dniestrem w północno-wschodniej części między-rzeczca Siwki i Świcy. *Rocznik Polskiej Akademii Umiejętności*, 2007/2008, 330–335.

Machnik, J., Pasterkiewicz, W., Pawliw, D., Petehyrycz, W., Havinskyj, A., Prynada, I. (2009). Kolejne etapy badań polsko-ukraińskiej ekspedycji archeologicznej w dorzeczu górnego Dniestru. *Rocznik Polskiej akademii umiejętności*, 2008 – 2009, 287–294.

Machnik, J., Pasterkiewicz, W., Pelisiak, A., Sytnyk, A., Havinskyj, A. (2010). Kontynuacja interdyscyplinarnych badań terenowych polsko-ukraińskiej ekspedycji archeologicznej w dorzeczu górnego Dniestru. *Rocznik Polskiej akademii umiejętności*, 2009 – 2010, 317–322.

REFERENCES

Bilas, N., & Konoplia, V. (2019). Stoianka sviderskoi kultury Yaroslavychi-Bereh. *Staryi Lutsk*, XV, 264–278. (in Ukrainian).

Havinskyi, A. (2011). Bahatosharove poselennia Serednie na Ivano-Frankivshchyni. *Arkheolohichni doslidzhennia v Ukraini 2010*, 71–72. (in Ukrainian).

Havinskyi, A., Pasterkevych, V., & Prynada, I. (2011). Rozkopky bahatosharovoho poselennia Serednie na Ivano-Frankivshchyni. *Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy. Informatsiinyi biuleten*, 58–60. (in Ukrainian).

Zaliznyak, L. L. (1989). *Ohotniki na severnogo olenya Ukrainskogo Polesya epohi finaleogo paleolita*. Kiev. (in Russian).

Konoplya, V. M. (1978). Raboty v Mlinovskom rajone. *Arheologicheskie otkrytiya 1977 goda*, 333–334. (in Russian).

Konoplya, V. M. (1980). Isledovanie poselenij u sel YAroslavichi i Malye Dorogostai. *Arheologicheskie otkrytiya 1979 goda*, 286–287. (in Russian).

Konoplia, V. (1998). Klasyfikatsiia kremianoi syrovyny zakhodu Ukrainy. *Naukovi zapysky. Lvivskiy istorychnyi muzei*, VII, 139–157. (in Ukrainian).

Konoplia, V. M., & Hrybovych, R. T. (1995). Pamiatka sviderskoi kultury Liutka II. *Materialy i doslidzhennia z arkheolohii Prykarpattia i Volyni*, 6, 32–47. (in Ukrainian).

Konoplya, V. M., & Nikolchenko, Yu. M. (1979). Raboty Rovenskogo otryada. *Arheologicheskie otkrytiya 1978 goda*, 343–344. (in Russian).

Senkovskij, YU. N. (1977). *Litogenez kremnistyh tolshh yugo-zapada SSSR*. Kiev. (in Russian).

Sytlyvyi, V. I. (1984). Do metodyky vyznachennia rivnia plastynchastosti paleolitychnykh industrii. *Arkheolohiia*, 48, 1–7. (in Ukrainian).

Sytnyk, O., Havinskyi, A., Makhnik, Y., & Pasterkevych, V. (2010). Doslidzhennia poselen pervisnykh pastukhiv IV–III tysiacholittia do nashoi ery. *Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy v 2009 rotsi. Informatsiinyi biuleten*, 57–60. (in Ukrainian).

Stupak, Yu. V. (1999). Tekhnolohii rozshchepлення kremeniu sviderskoi kultury Ukrainського Polissia za analizom nukleusiv. *Vita Antiqua*, 2, 18–24. (in Ukrainian).

Stupak, Yu. V. (2017). Tekhnolohii rozshchepлення kremeniu finalnoho-paleolitychnykh i mezolitychnykh kultur Ukrainського Polissia. *Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovoho stupenia kandydata istorychnykh nauk*. Kyiv. (in Ukrainian).

Havinskyj, A., & Pasterkiewicz, W. (2014). Wyniki archeologicznych badań wykopaliskowych przeprowadzonych na wielokulturowych stanowiskach w Protesach, rej. Żydaczów oraz w Dowżce i w Serednem, rej. Kałusz. *Środowisko naturalne i człowiek nad Górnym Dniestrem – rejon Kotliny Halicko-Bukaczowskiej w pradziejach i wczesnym średniowieczu*, 313–346. (in Polish).

Machnik, J., Pawliw, D., Pasterkiewicz, W., Pelisiak, A., & Petehyrycz, W. (2008). Archeologiczna prospekcja terenowa nad górnym Dniestrem w północno-wschodniej części między-rzeczna Siwki i Świcy. *Rocznik Polskiej Akademii Umiejętności*, 2007/2008, 330–335. (in Polish).

Machnik, J., Pasterkiewicz, W., Pawliw, D., Petehyrycz, W., Havinskyj, A., & Prynada, I. (2009). Kolejne etapy badań polsko-ukraińskiej ekspedycji archeologicznej w dorzeczu górnego Dniestru. *Rocznik Polskiej akademii umiejętności*, 2008 – 2009, 287–294. (in Polish).

Machnik, J., Pasterkiewicz, W., Pelisiak, A., Sytnyk, A. & Havinskyj, A. (2010). Kontynuacja interdyscyplinarnych badań terenowych polsko-ukraińskiej ekspedycji archeologicznej w dorzeczu górnego Dniestru. *Rocznik Polskiej akademii umiejętności*, 2009 – 2010, 317–322. (in Polish).

Стаття: надійшла до редакції 11.04.2024

прийнята до друку 21.09.2024

LATE PALEOLITHIC SITE SEREDNE 1

Vitalij KONOPLIA¹, Andriy HAWINSKYI¹, Wojciech PASTERKIEWICZ²

¹ Ivan Krypikavych Institute of Ukrainian Studies of NAS of Ukraine,
Vynnychenka Str., 24, 79008, Lviv, Ukraine,
e-mail: andrham@ukr.net

² University of Rzeszów,
Moniuszki Str., 10, 350015, Rzeszów, Poland,
e-mail: wojpas@vp.pl

It is noted that the Ukrainian-Polish archaeological expedition in 2008–2010 investigated the multi-layered site Seredne 1, located on the western outskirts of the village of Seredne Kalush district, Ivano-Frankivsk region, in Srednyanska Gora Place on the hill of the left bank of the Syvka River (6th terrace of the Dnister River). Excavations with an area of 1287.5 m² established the presence of cultural and chronological horizons of the Final Paleolithic, Eneolithic, Bronze Age and Early Iron Age. It was found that the stratigraphically lowest of them, in the form of a seasonal site of the Swiderian culture, is associated with the latest Pleistocene glaciation (Drias III) and is represented by 680 flint artifacts discovered at the contact of the modern soil and the pre-forest subsoil, with depositional marks 0.35–0.4 m from the day surface .

As a result of the work carried out, a concentration with 257 finds on an area of about 1 m² was recorded including a core, layers of mostly flakes, a few tools and a leaf-shaped arrowhead, which obviously belonged to a ground dwelling structure of light construction.

The inventory of the site is made of two varieties of Roztochchia nodule flint of the Turonian Podillia, distributed about 50 km to the west of the nearest upper reaches of the Zahidnyi Bug, Glynyna and Zolota Lypa Rivers of Khodoriv and Halych Opillya.

It is estimated that in the flint complex, taking into account the artifacts from the concentration, there are different intensities of blue-white patina: 14 cores of prismatic, endface and endface-prismatic forms with one and mostly two oblique striking platforms, 240 flakes and 104 blades, respectively 17 and 16 types,

182 fragments of blades, 50 tools (25 blades and 7 flakes with retouch, 8 burins, 6 end-scrapers, 3 notches, a hammer), 6 leaf-shaped arrowheads, as well as 8 flakes with correction of the sides of detached blanks and 76 typologically indeterminate debris.

It was established that the quantitative ratio of blade blanks to flakes in the group of products with secondary processing is 81% and 19%, and the blade index of the complex is 46%.

It has been found that the Swiderian site Seredne 1 is the first in the Northern Sub-Carpathian region, excavated on a large area, with clearly stratified mobile material, and its flint knapping technology is close to that of other sites of this culture in the Volhynian Forest Steppe.

Key words: Northern Sub-Carpathian region, Final Paleolithic, Swiderian culture, site, flint knapping, nucleus, blades and flakes, tools, leaf-shaped arrowheads.